

Juhani Pallasmaa

KOHTAAMISIA

Kirjoituksia arkkitehtuurista
ja taiteesta

Toimittaja ja suomentaja
Kirsi Heininen-Blomstedt

ntamo P&C

Juhani Pallasmaa

KOHTAAMISIA

Kirjoituksia arkkitehtuurista
ja taiteesta

Toimittaja ja suomentaja
Kirsi Heininen-Blomstedt

Niilo Helanderin säätiö ja Taiteen edistämiskeskus ovat apurahoillaan tukeneet kirjan tekemistä.

© 2014 Juhani Pallasmaa
ISBN 978-952-215-557-3

Ulkoasu:
Juhani Pallasmaa / Anna Kaila

Kannen kuva:
Juhani Pallasmaa, ovenvetimien mallikappaleita, 1995.
Valettua pronssia 1995. (Kuva Rauno Träskelin)

Yhteistyössä:
Pro&Contra

Valmistaja:
BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

2014
ntamo
www.ntamo.net

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	10
-----------	----

AISTIEN MAISEMA

- *kehollisuus ja aistien ykseys*

Silmän ylivalta	15
Kuulon ja näön tilat	17
Aistien lukumäärä	18
Aistien hierarkia	19
Kosketuksen ensisijaisuus	20
Aistien vuorovaikutus	21
Arkkitehtuurin kokeminen	24

HAHMOTTOMUUDEN YLISTYS

- *diffuusi havainto ja epäselvä ajattelu*

Henkilökohtainen tunnistus	28
Tiedostamattoman merkitys	29
Näköaistin dynamiikka	29
Hahmoton havaitseminen ja tiedostamaton näkeminen	31
Eletty maailma ja tarkentumaton näkeminen	33
Tilan kehollistunut kokemus	34
Näköaistin hämartyminen ja rajojen pehmeneminen	36
Hahmottomuuden alue – perifeerinen näkö	37
Epätarkkuus ja jatkuvuuden tuntu	38
Epävarmuuden hyve	39

ATMOSFÄÄRI JA TUNNELMA

- *perifeerinen havainto ja eksistentiaalinen kokemus*

Mielen ja maailman sulautuminen	43
Atmosfääri taiteissa	46
Paikan ja tilan tunnistaminen	48
Tiedostamaton havaitseminen ja luova ajattelu	49

Atmosfäärinen äly	50
Tila ja mielikuvitus	51
Taiteellisen mielikuvan "ymmärtäminen"	52
Moniaistinen kokemus: kosketuksen merkitys	53
Perspektiivinen tila ja perifeerinen näkö	55

TRADITIO, UUTUUS JA IDENTITEETTI

- *arkkitehtuurin eksistentiaallinen merkitys*

Uuden hurmos	60
Traditio ja radikalismi	62
Kulttuurinen identiteetti	64
Arkkitehtuuri ja identiteetti vähittäisen kehittymisen prosesseina	65
Traditio ja innovaatio	67
Kulttuurin perusta	67
Arkkitehtuurin tehtävä	69

YKSINKERTAISUUDEN KOMPLEKSISUUS

- *taiteellisen mielikuvan sisäinen rakenne*

Yksinkertaisuus tieteessä ja taiteessa	72
Vastakohtien sulauttaminen	73
Viivoja tilassa	74
Taiteen todellisuus ja naiivi realismi	76
Runokuvan tausta	76
Taiteellisen kuvan kaksi todellisuutta	77
Filosofin talo	78
Minimalismi ja abstraktio	78
Taideteos maailmana	79
Yksinkertaisuus luonnossa	80

JAPANI SUOMEN ARKKITEHTUURISSA

- *Alvar Aallon ja suomalaisen rationalismin japanilaisuus*

Japanilaisuus länsimaiden taiteissa	82
Suomalaisen ja japanilaisen kulttuurin sukulaisuus	83
Japanilainen estetiikka Alvar Aallon 1930-luvun mestariteoksissa	84
Japanilaisuus suomalaisessa funktionalismissa	86
Suomalaisen rationalismin japanilaiset vaikutteet	89
Japanilaisuus ja suomalainen design	93

PYHYYS ARKKITEHTUURISSA

- *taide, arkkitehtuuri ja pyhyiden kokemus*

Arkkitehtuurin tehtävä	97
Pyhyys taiteessa ja uskonnossa	98
Taiteen pyhyiden alkuperä	98
Ylevä	100
Kehollistunut ymmärtäminen	101
Muodon, materian ja aineettomuuden kuvia	102
Esineiden äänet	103
Pyhyys ja valo	104
Arkkitehtuurin kokemus	104
Pyhyiden kokeminen	105
Yksiulotteinen todellisuus	106
Kauneus ja hyvyys	107

PIIRTÄVÄ MIELI

- *kynä, käsi, silmä, mieli*

Arkkitehdin käsi	109
Mikä käsi on?	110
Käden viisaus	110
Piirtämällä ajattelu ja koskettaminen	111
Piirtäminen ja minuus	112

Piirtämisen taktilisuus	113
Piirtäminen ja kehon mielikuvat	114
Piirtämisen moniaistisuus	115

TILAN EROOTTISUUS

Rakkauden puutarhat ja paviljongit	118
Eros ja filos	119
Tilan kosketus	119
Arkkitehtuurin sensuaalisuus	120
Arkkitehtuurikokemus vaihtokauppana	121
Ihanteellisuus arkkitehtuurissa	123

ALAKULON JA TOIVON TILAT

- *paikan ja mielikuvan logiikka Aki Kaurismäen elokuvissa*

Improvisointi ja suunnitelmallisuus	126
Kahden todellisuuden dialektiikka	127
Lavastuksen ja paikkojen todellisuus	127
Aikakokemuksen ristiriitaisuus	128
Esineiden kieli	129
Lavastuksen rooli	129
Väri ja tunne	130
Elokuva ja maalaustaide	132
Elokuvan totuus	132
Patina ja epätäydellisyys	133
Elämä ja arkkitehtuuri	134

ARKKITEHTUURIOPETUKSESTA

- *arkkitehtuuri, tieto ja elämänviisaus*

Oppiminen kehollisena sisäistämisenä	138
Arkkitehtuuri – sekoittunut oppiaine	141
Runollisen logiikan voima	142

Arkkitehtuuri muissa taidemuodoissa	142
Maalaustaiteen arkkitehtuuri	143
Elokuvan arkkitehtuuri	145
Kirjojen viisaus	145
Arkkitehtuurin kirjalliset opetukset	146
Arkkitehtuuria yhteistyössä	148
Arkkitehtuurin viisaus	148

KOHTI BIOFILIAA

- *kulttuuri, kauneus ja ihmisluonto*

Arkkitehtuurieuforian aika	151
Spektaakkelin arkkitehtuuri	152
Globalisaation siunaus ja kirous	153
Toinen arkkitehtuuri	153
Arkkitehtuurin integroiva tehtävä	154
Ekologinen etiikka	154
Väärää kestävyyttä	155
Eletty metafora	156
Muuttuvat metaforat	157
Uusi ihmiskäsitys	158
Aivojen ihme	159
Ihmisen historiallisuus ja kauneuden merkitys	160

LÄHTEET, VIITTEET

HAKEMISTO

KIRJOITUSTEN ENSIMMÄISET JULKAISUYHTEYDET

TEKIJÄT

Kirjoittaminen on tarjonnut minulle rinnakkaisen näkökulman arkkitehtuuriin, rakennusten suunnitteluun, kokemiseen ja niiden olemuksen pohdintaan – se ei ole erillinen intellektuaalisen teoretoisoinnin alue. Professori Aulis Blomstedtin tapaan olen hieman kiusaantunut, kun kirjoituksiani luonnehditaan arkkitehtuurin teoriaksi. Arkkitehtuuri on mielestäni niin monimutkainen, ristiriitaista ja monialaista toimintaa, ettei sillä oikeastaan ole yhtenäistä teoriaa. Opettajaani toistaen olen usein huomauttanut, että kreikkankielen sana *theorein* merkitseekin katselemista, ja vain tässä nimenomaisessa merkityksessä voin hyväksyä teoria-käsitteen kirjoitusteni yhteydessä.

Katseleminen liittyy toisessakin mielessä kirjoituksiini. Edmund Husserl, yksi fenomenologisen filosofian perustajista, kuvaa nimittäin kyseistä filosofoinnin tapaa ”puhtaaksi katseluksi” tai tarkasteltavan ilmiön ”olemuksen katseluksi”. Arkkitehtuuria ja taidetta koskeva ajatteluni on jo yli kolmen vuosikymmenen ajan ollut lähellä fenomenologista, henkilökohtaisesta kokemisesta lähtevää tarkastelua, vaikka olenkin filosofian alalla itseoppinut.

Yli viidenkymmenen vuoden ajan suunnittelutyötä tehneeksi arkkitehdiksi arvelen kirjoittaneeni melko paljon, viitisenkymmentä kirjaa ja neljättäsataa esseetä, luentoa ja esipuhetta. En milloinkaan varsinaisesti päättänyt ryhtyä kirjoittajaksi, mutta lisääntyneiden ulkomaan luentokutsujen ja kirjoituspyyntöjen myötä ajauduin yhä enemmän opettamisen ja kirjoittamisen pariin, kunnes pari vuotta sitten lopetin suunnittelutyön ja omistauduin kirjoittamiselle. Monessa maassa iän tuomaa kokemusta ja perspektiiviä arvostetaan. Suomessa kahdeksankymmenen vuoden ikää lähestyvälle ei enää tarjota opettamistehtäviä.

”Vaikka arkkitehtuuria pidetään ensikädessä visuaalisena taiteenalana, kohtaamme tilat, paikat, rakennukset ja maiseman aina moniaistisesti. (...) kohtaamme sen samanaikaisesti kaikilla aisteillamme ja elämme sen osana eksistentiaalista maailmaamme, emme itsemme ulkopuolella olevana objektina tai kuvana.”
Ote esseestä Aistien maisema

KOHTAAMISIA koostuu Juhani Pallasmaan arkkitehtuuriesseistä, joista useimmat ovat alkuaan eri puolilla maailmaa pidettyjä luentoja. Kirjoitukset muodostavat temaattisen läpileikkauksen hänen uudemmista teksteistään. Pääosa niistä julkaistaan nyt ensimmäistä kertaa suomeksi.

Pallasmaa on eri taiteenalojen sekä taiteen ja tieteen välisen vuorovaikutuksen puolestapuhuja. Taiteen eksistentiaalinen sisältö, arkkitehtuurikokemuksen kehollisuus ja moniaistisuus, sekä atmosfäärin käsitteen ja ekologisesti kestävä arkkitehtuurin kriteerien kriittinen tarkastelu ovat kirjan keskeisiä teemoja.

Kansainvälisesti liikkuvana opettajana ja suunnittelijana Pallasmaalla on kyky yhdistää näkökulmia laajasti. Nostaessaan esiin niin tekijän kuin kokemuksenkin kirjoitukset ovat tärkeä ja ajankohtainen kannanotto arkkitehtuurin ja taiteen keskusteluihin. **KOHTAAMISIA** tarjoaa esseitä kaikille, joita kiinnostavat arkkitehtuurin, miljöö, suunnittelun, taiteen ja taidekasvatuksen kysymykset.

